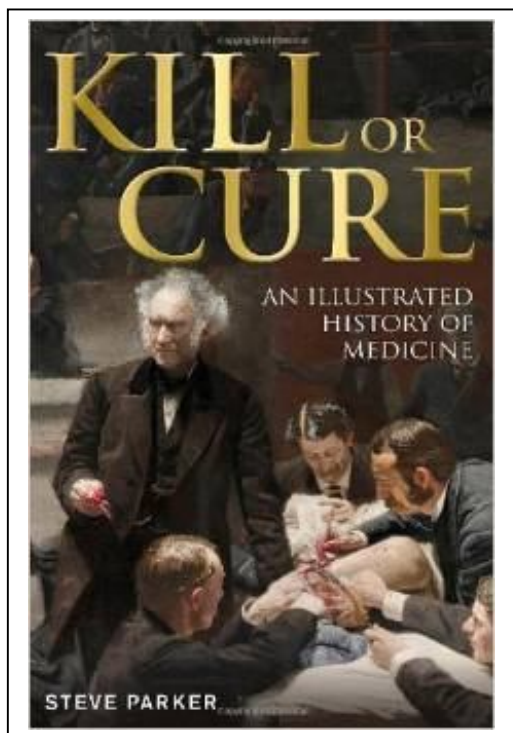

Könyvekről

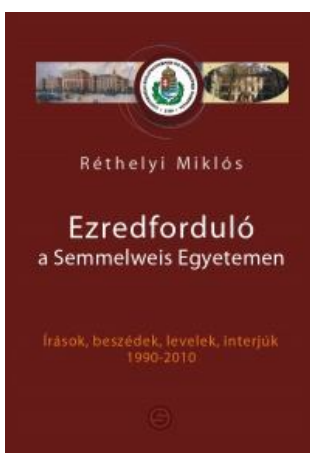

Steve Parker: Kill or Cure: An Illustrated History of Medicine. DK ADULT; 1 edition (October 21, 2013. 400 pages, ISBN-10: 1465408428, ISBN-13: 978-1465408426

Kill or Cure uses an all-new format — a text-rich narrative combined with DK's beautiful visual design — to trace the extraordinary history of medicine.

Beginning with early healers, chance discoveries, technological advancement, and "wonder" drugs, and using panels, timelines, and thematic spreads, *Kill or Cure* highlights information about human anatomy, surgical instruments, and medical breakthroughs while telling the dramatic tale of medical progress. Diaries, notebooks, and other first-person accounts tell the fascinating stories from the perspective of people who witnessed medical history firsthand.

About the Author: Steve Parker is an author, editor, and consultant specializing in the natural world, biology, technology, and general sciences. He has written more than 200 books and edited or contributed to over 100 more, including *The Human Body*, *Body Atlas*, and *Eyewitness Medicine*, published by DK. He has also written for the BBC, Boots, the Smithsonian Institution, and the WWF.

Réthelyi Miklós: Ezredforduló a Semmelweis Egyetemen. Írások, beszédek, levelek, interjúk. 1990-2010. Budapest, Semmelweis Kiadó, 2014. 276. ISBN: 9789633313091

A rendszerváltás 25. évfordulóján különböző visszapillantó programok indultak, különböző terjedelmű visszaemlékezések jelentek meg nyomtatásban. Az emlékezések szerint a tét abban az időben nemcsak a hatalomváltás, a folyamatok békés levezetése, hanem a megtervezett jövő megvalósítása volt. Az egyetemek vonatkozásában nemcsak a tanzabadság érvényre juttatása volt cél, hanem a felsőoktatás átszervezése, az egyetemek korszerűsítése. Ilyen nagy korszakot élt át a Semmelweis Egyetem, amikor élén Réthelyi Miklós állt rektorként, akinek – mint a könyv bevezetőjében Széll Ágoston, az egyetem jelenlegi rektora írja – „szinte magának kellett kitalálnia a pozíció új tartalmát. Nem meglepő, hogy az egész egyetem megújításának idején napi rendszerességgel kellett

megnyilvánulnia, méghozzá úgy, hogy hallgatósága az egyetem összes diákja, oktatója és dolgozója volt.”

Réthy Miklós egész szakmai pályafutása az egyetemhez kötődik, de szinte váratlanul – a hallgatók és a fiatal oktatók jelöltjeként – úgy választották meg rektornak 1991-ben, hogy előtte hónapokon át a Népjóléti Minisztérium oktatási főosztályát vezette. Alig volt olyan eleme az egyetemi életének, amit érintetlenül hagyott volna a reform. A Semmelweis Egyetem rendkívül lényeges átalakulási folyamatának középpontjában Réthy Miklós rektor állt, aki hallatlan nyugalommal, szilárd tudással vitte végig az átalakítás talán legnehezebb folyamatát. E kötet alap gondolatát Réthy Miklós rektori programbeszéde adta, bár a kötet nemcsak hivatalos – évnyitó, rektori székfoglaló, egyetemi ünnepélyeken elmondott stb. – beszédek sorozata, hanem az egyetemmel kapcsolatos egyéb írások és megemlékezések is közlésre kerülnek. A már említett Széll Ágoston rektor jellemzi jól Réthy professzor beszédeit: *„Réthy Miklós professzor gondolataira és egész stílusára a rendkívül világos megfogalmazások, a nem ritkán tanárosan precíz utalások és kijelentések a jellemzőek. Mindezek beszédein is tükröződnek, és ezeket a beszédeket a Semmelweis Kiadó jóvoltából most mindannyian újra elolvashatjuk, átélhetjük és évezhetjük... izgalmasnak találom ezeket az olvasmányokat, hiszen valamennyi egy-egy nevezetes eseményt örökít meg, amelyre – ha a beszédek nem maradnak fenn – talán már nem is emlékeznénk.”*

Az bizonyos, hogy aki a Semmelweis Egyetem történetét meg akarja írni, annak nem szabad Réthy Miklós gyűjteményes kötetéről megfedkezni.

Kapronczay Károly

Gáborjáni Szabó Botond: *Kazay Sámuel és a Debreceni Kollégium, Egy könyvgyűjtő patikus élete és gyűjteményének sorsa – fejezet a historia litteraria magyarországi történetéből*, Debrecen, TREGy, 2014 (A Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények kiadványai) 498 old. ISBN: 978 963 08 9552 1

Egy olyan város, mint Debrecen sokrétű hagyománnyal rendelkezik, olyan rétegekkel, amelyek története – méltóan a város tudományos intézményi rendszeréhez (közgyűjtemények, felsőoktatás, akadémia) – nem kicsiny szakirodalomban feltárt. A XVIII. századra nézve ráadásul különös figyelem hárult rá, több historiográfiai korszakban, már csak a Református Kollégium, illetve annak neves diákjai miatt is. A Kollégium történetéről – nem utolsó sorban mostani szerzőnk jóvoltából is – könyvtárnyi szakirodalom született, egyes professzorokról (Maróthi György, Hatvani István stb.) kismonográfiák íródtak, és a neves személyiségek is

legalább egy-egy tanulmány szintjén pályaképet nyertek az utókortól. Kazay Sámuel éremgyűjteménye (Zoltai Lajos), patikája (Benkő Ferenc) és könyvtárai is (Szelestei Nagy László, Berlász Jenő, Kelecsényi Gábor) komoly tanulmányok tárgya volt, és számos kisebb közlemény is érinti gyűjtő szenvedélyét, könyvtárának különleges értékeit. A mostani kötet azonban Kazay Sámuel életéről átfogó képet ad, és könyvtárának kialakulás történetétől kezdődően úgy adja a históriáját, hogy tartalmilag is az eddigi legmélyebb elemzést nyújtja.

Az első részben, *praeambulum* szerűen a könyvtár historiográfiai áttekintését egy, a kortárs gyűjtemények létét is felvillantó néhány oldalt olvashatunk. Ügyes szerkesztésbeli fogásnak tartom, *captatio benevolentiae*, vagy „előzetes étvágyfelkeltés”.

Nagyon jónak látom az életrajzi részt. Anélkül, hogy kifejezetten hivatkozna a szerző az egyes, a szakirodalomban felbukkanó dátumok, helyek hibás voltára, több ponton helyesbíti, pontosítja az adatokat. A debreceni patikus bemutatása pedig kiváló lehetőséget adott a szerzőnek arra, hogy a könyvtárnak a házon belüli elhelyezkedését is bemutassa.

Szabó Botond több helyen a kéziratban „nyomasztó görög-római” műveltséget említ. Miért lenne ez nyomasztó? Legalábbis magyarázatra szorul. Magam nem hiszem, hogy a 18. században, vagy akár ma, bármivel is „többet” tudnánk, mint a görögök. Másként fogalmazták meg, nem tudták megmérni, amit gondoltak, és főként az „alkalmazott tudományok” nem voltak fejlettek. De a görög kultúra mély ismerete éppen nagyon inspiratív, ahogy ma sincsen igazán – a tudományában – sikeres természettudós (pénzügyileg lehet ettől sikeres), akinek nincsen humán olvasottsága.

Dicsérendő a szerző abban, hogy a vallási viták bemutatásakor mértékletes állásfoglalás jellemzi, és csak a személyét, kálvinista mivoltát jobban ismerők mosolyognak a bajszuk alatt egy-egy megjegyzésére.

Kazay római kori adatgyűjtése nagyon érdekes forráscsoport. Megjelenítésekor azonban fontos lenne az egyes feliratok azonosítása (*Corpus Inscriptionum Latinorum*), még akkor is, ha most nem ennek a kéziratnak a kiadásáról van szó. Ha nem szerepelnek abban, akkor még szenzációsabb a dolog. A kiadást magát, egyébként, javaslom, hasonlóan, internetes megjelenítésben.

Ha egyszer Pavercsik Ilona befejezi a magyarországi könyvkereskedelem történetéről írandó monográfiáját, e könyvnek is nagy hasznát veszi. Szabó Botond ugyanis nem egyszerűen a helyi és magyarországi értelmiség levelezését vette számba ahhoz, hogy Kazay gyűjteményfejlesztési lépéseit azonosítsa, hanem bemutatta azokat a lehetőségeket, amelyek általában egy debreceni (és tegyük hozzá, magyarországi) könyvgyűjtő számára a vásárlás megvalósításában rendelkezésre álltak. A Kollégium maga is árusított könyveket, aukciókat tartottak a városban, a könyvkötők és a könyvnyomdász is foglalkozott könyvek eladásával is. A külföldre utazókat is számba vette a szerző, hiszen a „könyvek útja” Debrecenig gyakran az ő poggyászukon keresztül vezetett. Persze Kazay is számos könyvet tanulmányai útjai során vásárolt, vagy éppen máskori utazásain (Bécsben aukción, vagy éppen egy magyarországi városban). A levelezésen túlmenően Kazay már kiadói katalógusokat is használt a beszerzései megtervezésekor. Megjegyzem még, hogy Kazay könyvtárgyarapításai alkalmat kínáltak a szerzőnek egy jó „utólagos cenzúra”, és „kereskedelmi cenzúra” oldal megírására.

A szerző Kazay Sámuel kapcsolati rendszerét számos szempontból alaposan elemzi. Nem egyszerűen arról szól, hogy ezek a kapcsolatok miért voltak fontosak a gyűjtemény alakulása történetében, egyes ritkaságok megszerzésében, hanem a kapcsolatok bemutatása a gyűjtő műveltségéről készült rajzot aktívan színezi is. Fontos apróság, és Szabó Botond gondosságára utal, például az a momentum, ahogy felvillantja Kazay héber ismereteit, és ennek kapcsán ellenőrzi, hogy hány zsidó ember élt a gyűjtő fiatal korában Tótvázsonyban,

ahol felnőtt. A latin írásmódja és a Kazay által beszélt nyelvjárás összefüggéseire is figyelt a szerző, ami megnyugtatja az olvasót: nem hányaveti munkát olvas.

A könyvtár tematikus elemzése mögött a könyvtáros szerző áll. Üdítő olvasni azt az oldalt, ahol a Kazay-könyvtár rendjéről – mások szerint rendetlenségéről – ír, hiszen ez is alkalom a kortárs könyvtárak rendjével (ordo libroum) összevetésre. A tematikus elemzésben hangsúlyokat tesz, de nem a sajátját, hanem a gyűjtőjét. Ez fontos dolog: leírásra is törekszik, és értékeli is. A hangsúlyok megváltoztatásával ugyanis torz képet is alkothatna.

Szabó Botond nem írja tovább a kijelentését, nevesen, hogy „Kazay Sámuel könyvállományában a kor viszonyaihoz képest kimagasló a természettudományos művek aránya. Az ide sorolható tételek száma pontosan 19,9%. Ez a mondat igazolható a teljes kora újkori könyvanyag tematikus elemzésével, de ugyanakkor mutatja azt is, hogy a magyarországi (és erdélyi) természettudományi, orvosi, jogi, közgazdasági értelmiség nyugati (és amerikai) sikerének mégiscsak a „nyomasztó” klasszikus és humán műveltség volt a kulcsa. A szűk szakterületen mutatkozó jelenségek tágabb környezetbe helyezéséhez nagyobb készséget ad az átfogó műveltség, a műszeres szakmákban (az orvosi is ilyen) ez különösen nagy erőt adhat.

Szabó Botond kifejti, hogy Kazay bibliofil is volt, de filológus is, no meg a szakmájához mindent igyekezett megvenni. (Nem tudom figyelt-e a Bodoni kiadványok szépségére, és egyben filológiai újszerűsége – ha már kortársak voltak. Apponyi Antal György, és Teleki Sámuel például nem csak a szép Bodonit látták, hanem a szöveghelyest is: igaz, ők meg is tudták fizetni.)

Debrecen „magánál nagyobb híré”-vel kapcsolatban azt meg kell állapítani, hogy a kérdéssel foglalkozni kell. A kép, amelyet Debrecenről rajzolt Szabó Botond, azt hiszem, megáll, pontos. A gond ezzel az, hogy az a hivatkozott irodalom, nagyon más, mint amit a szerző alkotott. Hiányzik mondjuk Sárospatak, vagy Pápa, Nagyvárad, vagy Pest, Eperjes, vagy Pozsony hasonló szakirodalmi. Nincsen mivel összehasonlítani. De ez nem a szerző hibája, és nem is az ő dolga megírni. Pedig Kazinczy, vagy Petőfi, Debrecenre nézve nem éppen hízelgő véleménye akkor cáfolható, vagy igazolható, ha hasonló forrásokat hasonló módszerrel több városban is megvizsgálunk, majd hasonlítunk.

Óriási kincs a könyv „Mellékletek” része. Az elsőben Kazay rajzai egy részének reprodukciója látható, és levele gróf Balassa Ferenchez, az udvari tanulmányi bizottság elnökéhez (1781). A második a Kazay-könyvtár 2203 tételes katalógusa. Így a szerző állításai közvetlenül is ellenőrizhetővé váltak.

Monok István

TULASSAY Tivadar: Az Ötpacsirta utcától a Gólya utcáig. A Bókay-klinika 175 éve. Budapest, Semmelweis kiadó, 2014. 284. ISBN: 9789633313107

a nézet vált általánossá, hogy a korábbi évszázadokban nem oszlást önálló tudományterületként, a beteg csecsemő, gyermek csupán a felnőtt-orvoslás keretén belül, néhány gondolati kiterő nagymértékű csecsemőhalandóság problematikájával jobbra a etén, illetve a pusztító járványok idején foglalkoztak, a legkorábbi kámb a lenelcház, árvaház szerepét töltötték be.

velődéstörténet, vallástörténet legrégebbi emlékei közül azonban ézni a csecsemők, gyermekek védelmére hozott intézkedésekből,

amelyek némiképp ellensúlyozták az „értéktelen emberélet” szellemében bekövetkező veszteségeket. Kétségtelen tény, hogy az első gyermekkorház létesítését a csecsemőgyilkosságok és a „kitett” csecsemők számának ijesztő méretű emelkedése tette indokolttá a 12. századi Itáliában.

A felvilágosodás szellemisége a gyermeknevelés-gyermekorvoslás területén is sok változást eredményezett. Az orvosok ekkor már komoly lépéseket tettek a gyermekgyógyászatban, különösen a gyermekkorban fellépő fertőző betegségek kórisméje, diagnosztizálása, gyógyítása terén. Az 1700-as évek utolsó évtizedeiben számos gyermekgyógyászati munkát tettek közzé francia, olasz és német szerzőktől, amelyek hamarosan éreztették hatásukat a magyar orvoslásban is, mivel több alapvető művet magyar fordításban is kinyomtattak. Ezen túl, a század utolsó harmadában megjelentek a magyar szerzők által írott, önálló kutatásokra alapozott gyermekorvosi könyvek is (Weszprémi István és Csapó József könyvei).

Az európai fejlődési folyamatba illeszkednek a magyar reformkor idején kibontakozó törekvések, sorra megvalósuló kezdeményezések. 1830-as évek több intézménye *Schoepf-Merei Ágost* (1804-858) nevéhez, tevékenységéhez kötődik. 1836-ban nyitotta meg a *Pesti Orthopaed Privát-Intézet* kapuit a betegek előtt, amelynek neve ugyan nem utal a gyermekek gyógyítására, a valóság mégis az, hogy különféle testi deformitásban szenvedő gyermekek (zömmel angolkórosok) alkották az ápoltak körét, profilja felölelte a gyermekgyógyászat és az ortopédia szakterületét, a terápia lényeges elemeként bevonva a gyógytornát, úszást, vízben való mozgatót. Ez az intézmény a nagy pesti árvíz idején megsemmisült, de Schoepf-Merei hamarosan - 1839. augusztus 15-én - 12 ágygal megnyitotta a főváros első gyermekkorházát az Ötpacsirta (ma Puskin) utcában. Az intézmény neve *Pesti Szegény-Gyermek Kórház* volt, céljával a valóban nincstelen gyermekek megfelelő színvonalú gyógyítását tűzte ki az alapító.

Schoepf-Merei sokirányú érdeklődésének, sokoldalú orvosi tevékenységének csupán egyik területe volt a gyermekgyógyászat, gyógyító tevékenységhez kapcsolódva, azt kiegészítve mégis létrehozta az új szakterület lehetséges egészét: több éves kitartó küzdelmet vívott a gyermekgyógyászat egyetemi tantárggyá való elismertetéséért, az esetleges katedráért, rövid életű folyóiratot adott ki a gyermekorvoslásra irányítva a figyelmet, és ő a szerzője az első magyar gyermekgyógyászati tankönyvnek is (1847).

Őt követte *id. Bókai János* (1822-1884), aki 1852-től három évtizeden át vezette a kórházat. Az európai színvonalú szaktudás a kórház irányításában és a gyógyítás sikerességében is megnyilvánult. Ezt koronázta meg az új, 148 ágygal rendelkező új gyermekkorház felépítése és 1883. szeptember 17-i megnyitása a Gólya (ma Bókay) utcában, amely ekkor vette fel a *Stefánia Szegény - Gyermekkorház* nevet.

A magyar és az egyetemes orvostörténet megkülönböztetett figyelmet szentel nem csupán az orvos-dinasztiák, de az egy-egy kiemelkedő orvos-tudós munkatársi, tanítványi köréből kialakult un. orvosi iskoláknak is. Idősebb Bókay János is az iskolateremtő egyéniségek közé tartozott, *Szontagh Félix*, *Kerpel-Fronius Ödön*, *Berend Miklós*, *Torday Ferenc*, *Preisich Kornél*, *Flesch Ármán*, *Bókay Zoltán* (az unoka), *Faludy Géza* - és még hosszan folytathatnánk a felsorolást - vallhatták magukat a Bókay-iskola tagjainak, de egyéni kutatásaikkal is a gyermekorvoslás kiválóságai közé tartoztak.

Az ismertetésünk tárgyát képező jubileumi kötet egészen napjainkig követi a klinikai rangra emelt hajdani „szegény-gyermek kórház” évtizedeit: a *Gegesi Kis Pál* (1900-1993), *Gerlóczy Ferenc* (1911-1990), *Miltényi Miklós* {(1924-2014) a Bókay-iskola méltó követője}, *Tulassay Tivadar* (egyben a kötet szerzője) irányítása alatt történeteket.

A közkeletűen Bókay-klinikának nevezett I. sz. Gyermekklinika ebben az évben ünnepelte alapításának 175. évfordulóját. Méltó ünnepi ajándék a Klinika mai

munkatársainak, a gyermekgyógyász társadalom tagjainak, a történelmi érdeklődésű olvasónak *Tulassay Tivadar* könyve. Nem egyszerűen kórház történet, a magyar orvoslás és - kissé tágabb értelemben - a magyar történelem átfogó krónikája is, hiszen a tudománytörténet fontos eseményei mellett megismerteti a szakterület kiválóságainak tudományos tevékenységével, az életüket, karrierjüket befolyásoló történelmi, politikai háttérrel is. Rendkívül szép nyomdai kiállítású könyv, gyönyörűek az illusztrációk, a felhasznált irodalom gazdag, további kutatásokra ösztönöz, és mindamelllett igen élvezetes olvasmány.

Kapronczay Katalin
